

Vilija Salienė

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS MOKYTOJAS: STUDENTŲ IR MOKYTOJŲ LŪKESČIŲ ANALIZĖ

Anotacija. Humanitarinės kultūros ugdymas yra vienas svarbiausių valstybės uždavinių, kai kalbame apie žmogaus ugdymą. Formuluoiant švietimo reformos uždavinius buvo akcentuojama būtinybė formuoti mokinių nuostatą, kad jie yra ne tik gimtosios kultūros vartotojai, bet ir kūrėjai, atsakingi už kultūros raidą ir išsaugojimą.

Tautinės mokyklos koncepcijoje teigiama, kad būtina žmogaus dvasinio gyvenimo raidos sąlyga yra gimtoji kalba. Ji yra svarbiausias tautos ir jos kultūros savitumo požymis.

Ugdymo turinio humanizavimas, ypač gimtoji kalba, daro didelę įtaką asmenybės brandai. Taigi neabejotinai svarbus būsimų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų nusiteikimas ir požiūris į savo profesiją.

Šiame straipsnyje apžvelgiama, koks būsimų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų požiūris į profesinę veiklą ir kokios pedagoginės veiklos prielaidos jiems atrodo svarbios, ko tikisi iš studento (būsimo mokytojo) jau dirbantys mokytojai lituanistai.

Esminiai žodžiai: laisvojo ugdymo paradigma, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas, pedagoginės veiklos prielaidos, požiūris į pedagoginę veiklą.

Įvadas

Pastaruoju metu padažnėjo kalbų, kad humanitariniai ir socialiniai mokslai praranda savo svarbą. Be jokios abejonės, tokiomis globalizacijos sąlygomis, kokiomis gyvename, technologiniai, fiziniai, biomedicinos mokslai suteikia daugiau galimybių įsitvirtinti Europoje ir pasaulyje negu humanitariniai mokslai. Tačiau nederėtų pamiršti, kad humanitarinės kultūros ugdymas buvo, yra ir bus vienas svarbiausių valstybės uždavinių, kai kalbame apie žmogaus ugdymą. Formuluoiant švietimo reformos uždavinius vienas iš svarbesnių buvo uždavinys – formuoti mokinių nuostatą, kad jie yra ne tik gimtosios kultūros vartotojai, bet ir kūrėjai, atsakingi už kultūros raidą ir išsaugojimą. Meilė Lukšienė, švietimo reformos kūrėja ir aktyvi dalyvė, akcentavo kultūros vientisumą ir pasisakė prieš mozaikinę kultūrą, kai žmogus, gaudamas daug informacijos, nesugeba su ja susitvarkyti, susidaryti visumos vaizdą [4, p. 25–42].

Neatsitiktinai jau **Tautinės mokyklos koncepcijoje** (1989) teigiama, kad „pirminė ir būtina

žmogaus dvasinio gyvenimo vystymosi sąlyga yra gimtoji kalba. Ji yra svarbiausias tautos ir jos kultūros savitumo požymis, tiesioginė nacionalinės kultūros reišėja“ [7, p. 33]. Viena iš *Tautinės mokyklos koncepcijos* autorių M. Lukšienė savo darbuose [4;5] teigė, kad tautinės mokyklos ugdymo objektas – „žmogus kultūros kontekste. Neįmanoma ugdyti žmogų izoliuotai, neatsižvelgiant į konkrečios tautos bei jos kultūros poreikius“ [4, p. 25].

Bendrojo ugdymo mokyklose, ugdydami jauną žmogų, klojame pamatus jo savivarbos formavimuisi, ugdome pagarbą tautai ir valstybei, kalbai, istorijai, kultūrai. Vienas iš svarbesnių mokomųjų dalykų, turinčių tai plėtoti ir ugdyti, yra gimtoji kalba ir literatūra, formuojanti jauno žmogaus vertybines nuostatas, visam ugdymo procesui suteikianti humanizmo. Ugdymo turinio humanizavimas, ypač gimtoji kalba, daro didelę įtaką asmenybės brandai. Taigi neabejotinai svarbus būsimųjų gimtosios kalbos mokytojų nusiteikimas ir požiūris į savo profesiją.

Lietuvoje laipsniškai įsitvirtina laisvojo ugdymo paradigma bendrojo ugdymo mokyklose. Todėl itin svarbi ir mokytojo rengimo paradigmos kaita. Dabartinė mokytojų rengimo paradigma vis dar orientuojama į dalyko mokytojo rengimą. Mokytojų rengimas, kaip ir visas švietimas, yra labiau konservatyvus nei novatoriškas. Ir tai būdinga ne tik Lietuvos švietimo sistemai.

Į dalyką orientuoto mokytojo rengimas yra vis dar (arba vėl) pageidaujamas ir bendrojo ugdymo mokyklose, todėl kaita aukštojo mokslo sistemoje yra dar lėtesnė. Vis dėlto tikėtina, kad mokytojai lituanistai galėtų būti tie, kuriems artimesnė laisvojo ugdymo paradigma. M. Lukšienė išskiria tokias kaitos galimybes (siekiamybes), kurios yra artimos laisvojo ugdymo paradigmos idėjoms: atskiro mokinio nuostata kaitai, susijusi su poreikiu pažinti, veikti, įprasminti savo veiklą, ją patikrinti ir vertinti; požiūrio į vertinimą kaita, kai pagrindinis vertinimo tikslas yra savęs pažinimo ir saviraiškos poreikio skatinimas; paviršutiniškumo vengimas, susijęs su analitinio, kritinio ir holistinio mąstymo ugdymu atsirenkant, naudojant ir vertinant informaciją [5].

Šiame straipsnyje apžvelgiama, koks būsimų mokytojų požiūris į profesinę veiklą, kokios pedagoginės veiklos prielaidos jiems atrodo svarbios ir ko

tikisi iš studento (būsimo mokytojo) jau dirbantys mokytojai lituanistai.

Šio straipsnio **tikslas** – paanalizuoti būsimų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų požiūrį į profesinę veiklą, aptarti mokytojų pedagoginius lūkesčius laisvojo ugdymo paradigmos kontekste.

Tyrimo **uždaviniai**: 1) aptarti svarbiausias pedagoginės veiklos prielaidas, svarbias būsiamam lietuvių kalbos ir literatūros mokytojui; 2) išsiaiškinti esminius būsimo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo požiūrio į profesinę veiklą aspektus; 3) pristatyti dirbančių lietuvių kalbos mokytojų lūkesčius laisvojo ugdymo paradigmos kontekste.

Straipsnio mokslinė **problema** – ar studentai ir dirbantys mokytojai pirmenybę teikia laisvojo ugdymo paradigmos nuostatomis?

Tyrimo metodai: mokslinė literatūros analizė, analitinis aprašomasis, anketinis studentų tyrimas, mokytojų apklausa, anketinių duomenų analizė.

Laisvojo ugdymo paradigmos nuostatų ir būsimų mokytojų požiūrio į ugdymo procesą dermė

M. Lukšienė [4] pastebėjo, kad analizuojant šiandienius ugdymo kaitos procesus nepakanka remtis biheivoristinės – humanistinės – psichologijos ar klasikinės – laisvojo ugdymo – paradigmu nuostatomis. M. Lukšienė siūlė šiandienės ugdymo kaitos procesus analizuoti remiantis išryškėjusiais dviem srautais: pragmatiniu-technologiniu ir humanistiniu-kultūriniu [4]. Pragmatizmas asmens gebėjimus aiškina kaip „žmogaus kapitalą“, kuris lemia jo gyvenimo sėkmę, profesinę karjerą, vietą darbo rinkoje [2]. Humanistinis-kultūrinis srautas akcentuoja ugdymo metodų humanizavimą, vertybių ugdymo svarbą, asmens laisvę. Tačiau M. Lukšienė įspėja, kad neretai humanistinės-kultūrinės krypties keliami tikslai „tėra deklaracijos, nesiderinančios su šiandienine sociokultūrine padėtimi bei mentalitetu ir nepasiekiančios jaunosios kartos sąmonės, o kartais keliančios net prieštarinę atoveiksmi“ [4, p. 376–377]. Tad, aptariant ugdymo kryptių kaitos tendencijas, svarbu ne tik įžvelgti požymius, liudijančius perėjimą nuo klasikinės prie laisvojo ugdymo paradigmos, bet ir suvokti, kuria linkme laisvasis ugdymas pasuko: pragmatine – technologine ar humanistine – kultūrine. Laisvojo ugdymo paradigma puoselėja vaiko prigimtinių galių sklaidą, tačiau Lietuvoje ji sunkiai skinasi kelią, todėl vienareikšmiškai pasakyti, kuriuo keliu laisvasis ugdymas pasuko, rengiant lietuvių kalbos ir literatūros mokytojus, kol kas negalima [1].

Šiame tyrime aptariamas mokytojo ir mokinio santykis, mokymo(si) samprata, būsimo mokytojo

požiūris į profesinę veiklą ir galimas pedagoginės veiklos prielaidas laisvojo ugdymo paradigmos kontekste. Vadovaujantis laisvojo ugdymo paradigma ugdymo procese mokinys formuojasi kaip vientisa asmenybė, svarbiausia ugdymo proceso ypatybė yra holistinis ugdymo proceso pobūdis. Laisvojo ugdymo paradigma akcentuoja ugdymo komponentų, t. y. ugdytinio, ugdytojo, ugdomosios aplinkos, nuolatinę kaitą. Nuolatinė kaita sudaro prielaidas padėti mokiniams mokytis, išmokyti adekvačiai vertinti savo pasiekimus, suprasti save. Laisvojo ugdymo paradigma mokymą traktuoja kaip procesą, peraugantį į mokymąsi, t. y. mokinys aktyviai dalyvauja ugdymo procese. Laisvojo ugdymo paradigma nekelia tikslo – pateikti mokytojams labai konkrečių rekomendacijų, kaip mokytis, todėl didelę prasmę įgyja bendradarbiavimas, mokymasis mokytis, kritiškas vertinimas, kūrybinis mąstymas ir kiti šiolaikinio ugdymo aspektai [6].

Studentų požiūrio į pedagoginės veiklos prielaidas ir profesinę veiklą analizė

Siekiant išsiaiškinti būsimų mokytojų lituanistų požiūrį į profesinę veiklą, buvo parengtos dvi anketos¹. Iš viso apklausta 217 būsimų mokytojų lituanistų, studijuojančių Lietuvos edukologijos universitete ir atlikusių 4 pedagogines praktikas, taigi galinčių iš dalies vertinti ir savo nuostatas, ir matytą situaciją mokyklose (praktikos atliekamos visoje Lietuvoje). Atskirai buvo apklausti 47 studentai, kurie kiekvienoje anketoje turėjo pažymėti po du, jų manymu, būsiamam mokytojui svarbiausius dalykus.

Anketa *Galimos pedagoginės veiklos prielaidos*² buvo skirta išsiaiškinti, su kuriomis galimomis pe-

¹ Anketos parengtos remiantis Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A. *Pamokos mokytojui*. Vilnius: Margi raštai, 1996, p. 13–15.

² Anketos klausimai: 1) moksleiviai negali mokytis savarankiškai. Mokytojas turi būti vedlys; 2) mokytojas pats turi mokytis ir tikėti, kad moksleiviai taip pat turi mokytis; 3) kaip reikia dirbti, nurodo mokymo planai ir programos; 4) jeigu moksleivis turi tikslą, mokymasis yra spartus. Tereikia pateikti tinkamą mokomąją medžiagą; 5) dalyko pagrindinės žinios svarbios, kol moksleivis pajėgus mokytis savarankiškai; 6) mokymasis efektyvus tuomet, kai moksleivis turi spręsti problemas; 7) moksleiviams reikia perteikti neginčytinas tiesas ir faktus, jiems nereikia kalbėti apie hipotezes, diskutuoti dalyko aspektus; 8) moksleivių gebėjimai sklaidžiasi, kai sudaromos galimybės rinktis mokymosi būdus. Efektyviausias mokymosi būdas tas, kuris padeda moksleiviams susiformuoti problemą, numatyti būdus, kaip ją išspręsti, ir prisiminti atsakomybę už rezultatą; 9) mokytojas turi būti padėjėjas, skatinantis išmokyti ir atsiminti; 10) moksleivis visko išmoka pats. Nevalia jam trukdyti, kai jis bando surasti naują idėją ar atlikti sudėtingus veiksmus; 11) pagrindinė moksleivių veikla mokykloje yra pasiruošimas atsakinėti ir laikyti egzaminus; 12) reikia lavinti kūrybiškumą, gebėjimą susiformuoti savo nuomonę, galimybę save įsivertinti.

dagoginės veiklos prielaidomis būsimi mokytojai li-tuanistai sutinka ar nesutinka ir kokie du aspektai, jų manymu, yra svarbiausi. Teigiami atsakymai į lyginiais skaičiais pažymėtus klausimus (2, 4, 6, 8, 10, 12) atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostas, o nelyginiais skaičiais pažymėti klausimai (1, 3, 5, 7, 9, 11) atitinka klasikinės paradigmos nuostatas. Anketos rezultatai pateikiami 1 ir 2 pav. Pirmiausia aptarsime, su kuriomis pedagoginės veiklos prielaidomis būsimi mokytojai sutinka, o su kuriomis ne (žr. 1 pav.).

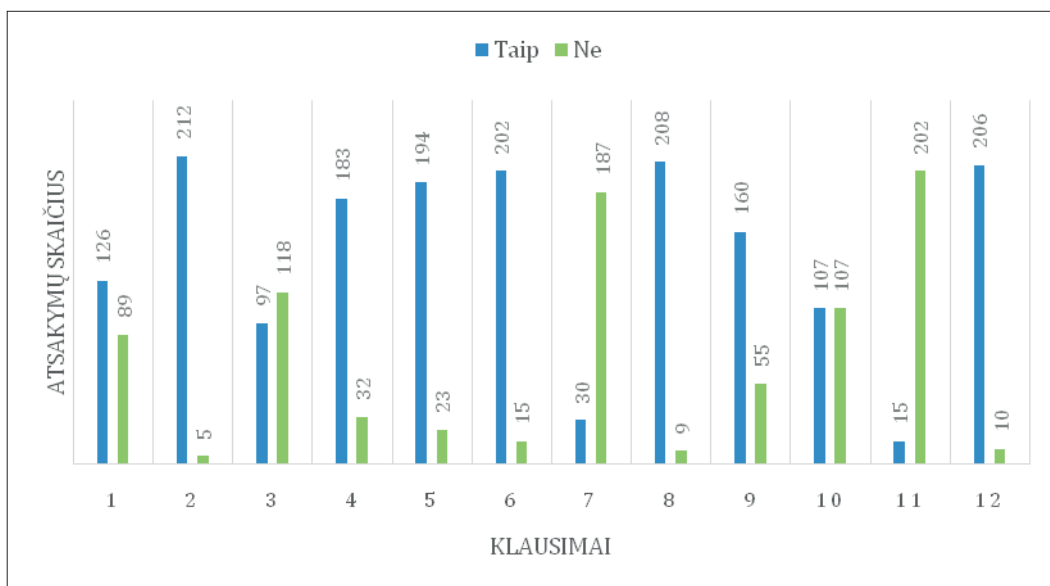
Kaip matyti 1 pav., laisvojo ugdymo paradigmą atitinkančios pedagoginės veiklos prielaidos būsimų mokytojų vertinamos teigiamai, išskyrus 10 teiginį: *moksleivis visko išmoksta pats. Nevalia jam trukdyti, kai jis bando surasti naują idėją ar atlikti sudėtingus veiksmus*, kur sutinkančių ir nesutinkančių su teiginiu pasiskirstymas tolygus. Manytina, kad toks atsakymų į šį teiginį skirstinys rodo, kad neturinčiam didesnės darbo patirties sunku apsispręsti.

Klasikinę ugdymo paradigmą atitinkančios pedagoginės veiklos prielaidos būsimų mokytojų vertinamos nevienodai: 1 teiginys (*moksleiviai negali mokyti savarankiškai, mokytojas turi būti vedlys*), 5 (*dalyko pagrindinės žinios svarbios, kol moksleivis pajėgus mokyti savarankiškai*), 9 (*mokytojas turi būti padėjėjas, skatinantis išmokyti ir atsiminti*) įvertinti teigiamai. Tai reikštų, kad būsimi mokytojai linkę sureikšminti mokytojo kaip pagrindinio asmens ugdymo procese vaidmenį. 3 teiginio (*kaip reikia dirbti, nurodo mokymo planai ir programos*) vertinimo pasis-

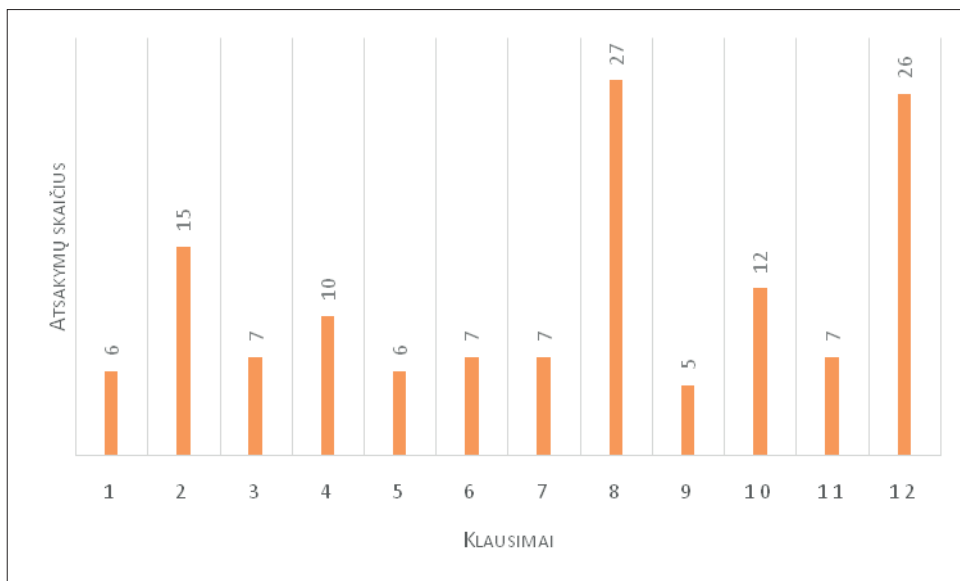
kirstymą galima nulėmė kalbos ir literatūros didaktikos kursai, kurių metu daug dėmesio buvo skiriama mokymo programų ir mokymo priemonių analizei. Tačiau vertinimų pasiskirstymas nėra toks ryškus, kad galėtume teigti, jog būsimi mokytojai prioritetą atiduoda griežtai reglamentuotam ugdymo turiniui. 7 teiginio (*moksleiviams reikia perteikti neiginčytinas tiesas ir faktus, jiems nereikia kalbėti apie hipotezes, diskutuotinus dalyko aspektus*) ir 11 teiginio (*pagrindinė moksleivių veikla mokykloje yra pasiruošimas atsakinti ir laikyti egzaminus*) vertinimas atitinka laisvojo ugdymo paradigmą. Taigi apibendrinę visų teiginių vertinimų pasiskirstymą galėtume teigti, kad būsimi mokytojai vis dėlto labiau linksta į laisvojo ugdymo paradigmą, tik jiems kol kas, kol neturi didesnės pedagoginio darbo patirties, sunku atsakyti stereotipinio požiūrio į mokytoją kaip besąlygišką autoritetą ir žinių šaltinį.

Kaip jau buvo minėta, studentų buvo paprašyta išskirti du, jų manymu, svarbiausius dalykus (žr. 2 pav.).

Paanalizavus, kokias 2 svarbiausias pedagoginės veiklos prielaidas išskiria būsimi mokytojai (kaip jau buvo minėta, apklausti 47 studentai), matyti, kad nėra nė vienos prielaidos, kurios nebūtų pasirinkę studentai. Dominuoja dvi prielaidos: *moksleivių gebėjimai skleidžiasi, kai sudaromos galimybės rinktis mokymosi būdus, efektyviausias mokymosi būdas tas, kuris padeda moksleiviams susiformuluoti problemą, numatyti būdus, kaip ją išspręsti, ir prisiimti atsakomybę už rezultatą ir reikia lavinti kūrybiškumą, gebėjimą*

1 pav. Galimų pedagoginės veiklos prielaidų vertinimo pasiskirstymas

2 pav. Svarbiausių pedagoginės veiklos prielaidų pasiskirstymas

susiformuoti savo nuomonę, galimybę save išivertinti. Šios abi prielaidos patvirtina laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas. Pasirinkimų pasiskirstymas rodo, kad būsimi mokytojai prioritetą atiduoda mokytojui kūrėjui, pritaria mokytojo ir mokinio kolegiškiems santykiams ir pripažįsta, kad mokymas ir mokymasis yra susiję procesai, sudarantys galimybes tobulėti.

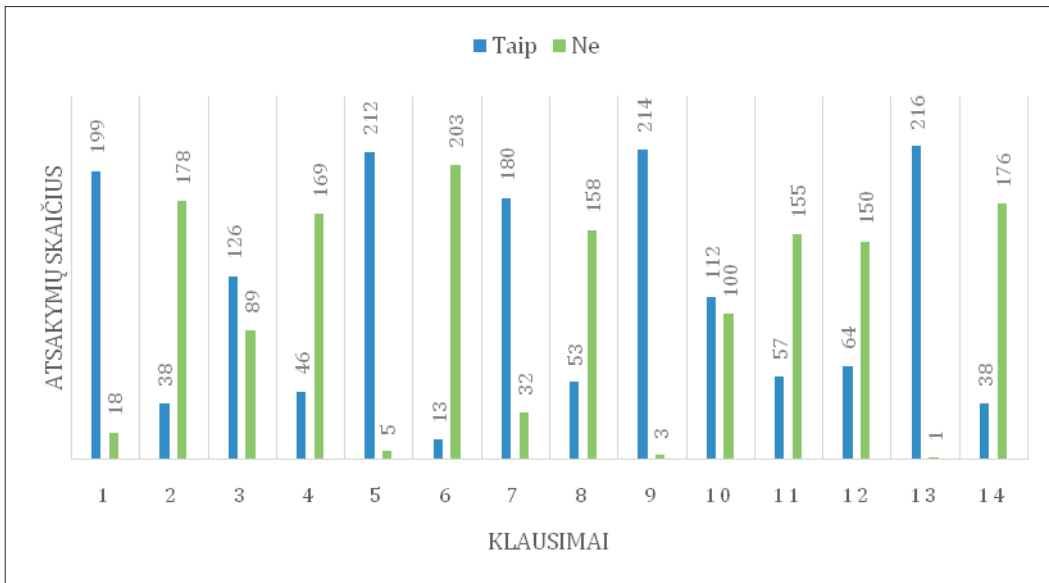
Anketa *Mokytojo požiūris į profesinę veiklą*³ buvo skirta išsiaiškinti, koks būsimų mokytojų lituanistų, atlikusių 4 pedagogines praktikas, požiūris į kai kuriuos pedagoginio darbo aspektus ir kurie du

aspektai jiems yra svarbiausi. Teigiami atsakymai į lyginiais skaičiais pažymėtus klausimus (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14) atitinka klasikinio ugdymo paradigmos nuostatas, o nelyginiais skaičiais pažymėti klausimai (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13) atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas. Anketos rezultatai pateikiami 3 ir 4 pav. Studentų požiūris į profesinę veiklą įvairialypis (žr. 3 pav.).

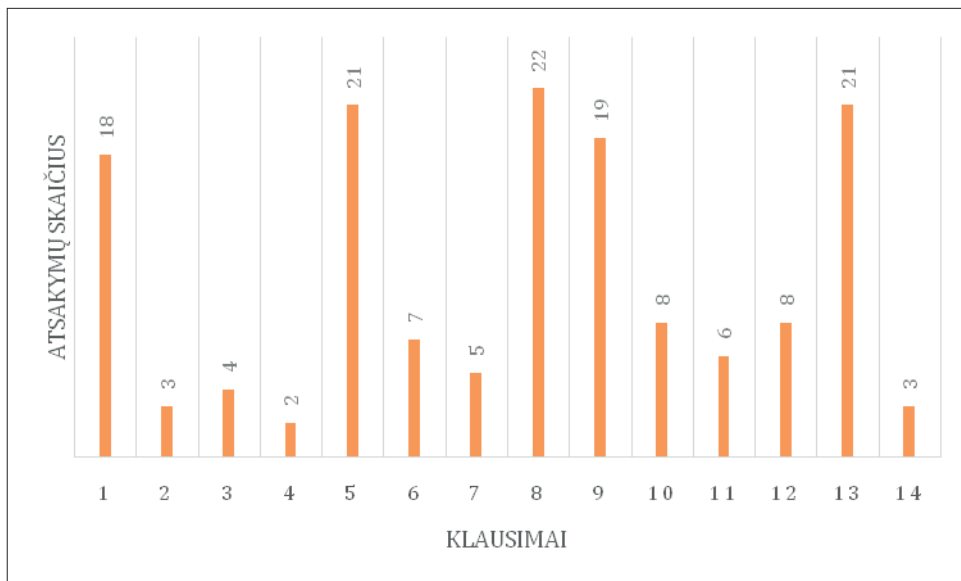
Kaip matyti 3 pav., dauguma laisvojo ugdymo paradigmą atitinkančių teiginių studentų įvertinti teigiamai (1, 3, 5, 7, 9, 13 teiginiai). Iš visų teiginių išsiskiria 5 (*Ar norite padėti moksleiviams suprasti skirtingus požiūrius į gyvenimą, mokomąjį dalyką ar konkretų įvykį?*), 9 (*Ar manote, kad reikia ieškoti naujų žinių, darbo metodų ir mokyti geriau pažinti moksleivio prigimtį ir socialinę aplinką?*), 13 (*Ar tikite, kad pagalbos verti visi moksleiviai: ir talentingi, ir vidutinių gabumų, iš įvairios socialinės ir kultūrinės aplinkos, turintys specialiųjų poreikių?*). Šiuos teiginius teigiamai vertina apie 97 proc. apklaustųjų. Tai rodo, kad būsimi mokytojai yra linkę bendradarbiauti, nemano, kad jie yra vieninteliai išmanantys, kaip ir ko reikia mokyti, suvokia, kad ne žinios yra svarbiausias dalykas. Tokios nuostatos sudaro prielaidas būti mokytoju, kuris ir pats siekia mokytis visą gyvenimą. 11 teiginys (*Ar savo atostogas skirtumėte kvalifikacijos tobulinimui?*), nors ir atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas, vis dėlto yra susijęs ir su socialinėmis problemomis, taigi manytina, kad vertinimą lėmė studentų branda ir turima socialinė patirtis.

Klasikinę ugdymo paradigmą atitinkantys teiginiai (2, 4, 6, 8, 12, 14), atskleidžiantys būsimo

³ Anketos klausimai: 1) Ar moksleiviai jums yra partneriai, su kuriais galima kantriai dirbti sudarant jiems galimybes plėtoti savo gebėjimus? 2) Ar esate įsitikinęs, kad moksleivių mokymosi efektyvumas matuojamas faktais, kuriuos jis pateikia per egzaminus, o ne tuo, kas su moksleiviais vyksta ar atsitinka? 3) Ar esate nepatenkintas tuo, kad mokyklos bendruomenės ir jūsų pažiūros nesutampa, nes tai trukdo bendradarbiauti? 4) Ar mėgstate dirbti individualiai ir nesitariate su kolegomis planuodamas savo veiklą ir vertindamas moksleivių žinias ir gebėjimus? 5) Ar norite padėti moksleiviams suprasti skirtingus požiūrius į gyvenimą, mokomąjį dalyką ar konkretų įvykį? 6) Ar manote, kad mokomosios medžiagos įsiminimas yra svarbesnis negu moksleivių tobulėjimas ir vertybės? 7) Ar sugebate valdyti emocijas ir galite įvardyti problemas, jas analizuoti, ieškoti sprendimų? 8) Ar mėgstate išsiskirti iš kitų savo apranga, elgesiu? 9) Ar manote, kad reikia ieškoti naujų žinių, darbo metodų ir mokyti geriau pažinti moksleivio prigimtį ir socialinę aplinką? 10) Ar žinote, kas jūsų mokomajame dalyke yra svarbiausia, ir mokate tai perteikti moksleiviams tai, kad jie suprastų? 11) Ar savo atostogas skirtumėte kvalifikacijos tobulinimui? 12) Ar dažnai pagalvojate, kad mokymas atima labai daug energijos ir laiko, todėl nenorėtumėte tokio darbo dirbti? 13) Ar tikite, kad pagalbos verti visi moksleiviai: ir talentingi, ir vidutinių gabumų, iš įvairios socialinės ir kultūrinės aplinkos, turintys specialiųjų poreikių? 14) Ar abejojate tuo, kad mokydami galite keisti žmones ir formuoti visuomenės nuostatas?

3 pav. Požiūrio į profesinę veiklą atsakymų pasiskirstymas

4 pav. Svarbiausių požiūrių į profesinę veiklą pasiskirstymas

mokytojo požiūrį į profesinę veiklą, vertinami neigiamai. Tik 10 teiginio (*Ar žinote, kas jūsų mokomajame dalyke yra svarbiausia, ir mokate tai perteikti moksleiviams taip, kad jie suprastų?*) vertinimų pasiskirstymas rodo, kad būsimiems mokytojams trūksta praktinių įgūdžių, kad jie galėtų aiškiai suformuluoti savo požiūrį. Tačiau bendras vertinimas patvirtina, kad būsimų mokytojų požiūris į mokytojo darbą atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas.

Nevenareikšmiškai studentai vertina ir tai, kas, jų manymu, svarbiausia profesinėje veikloje (žr. 4 pav.).

Paanalizavus, kokius 2 svarbiausius požiūrius į pedagoginę veiklą išskiria būsimi mokytojai (kaip jau buvo anksčiau minėta, apklausti 47 studentai), matyti, kad nėra nė vieno aspekto, kurio nebūtų pasirinkę studentai. Dominuoja keturi požiūriai: 1) mokiniai studentams yra partneriai, su kuriais galima kantriai dirbti sudarant jiems galimybes plėtoti savo gebėjimus (1 klausimas), 2) studentai nori padėti mokiniams suprasti skirtingus požiūrius į gyvenimą, mokomąjį dalyką ar konkretų įvykį (5 klausimas), 3) būsimi mokytojai mėgsta išsiskirti iš kitų savo ap-

ranga, elgesiu (8 klausimas), 4) studentai mano, kad reikia ieškoti naujų žinių, darbo metodų ir mokytis geriau pažinti moksleivio prigimtį ir socialinę aplinką (9 klausimas), 5) būsimi mokytojai tiki, kad pagalbos verti visi moksleiviai: ir talentingi, ir vidutinių gabumų, iš įvairios socialinės ir kultūrinės aplinkos, turintys specialiųjų poreikių (13 klausimas). Visi šie aspektai atskleidžia laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas. Tik teiginys, kad jauni žmonės yra linkę išsiskirti savo apranga ir elgesiu, labiau sietinas ne su ugdymo paradigma, o su amžiaus tarpsnio ypatumais.

Mokytojų požiūrio į būsimą mokytoją veiklos analizė

Būsimų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų atsakymai į anketų klausimus atskleidė, kad dau-

guma studentų pripažįsta laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas ir, tikėtina, kad jomis norėtų remtis jau dirbdami mokytojais. Pedagoginių praktikų metu studentai derina savo pedagogines išvalgas su praktikos vadovų, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų veiklos gairėmis. 2013 m. buvo apklausta 20 lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų, dirbusių su LEU Lituanistikos fakulteto studentais pedagoginių praktikų metu. Apklausos tikslas – išsiaiškinti, kokių darbų ir kodėl iš studento tikisi mokytojai, ar mokytojų lūkesčiai atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas. Atliktos apklausos apibendrinta analizė pateikiama 1 lentelėje.

Kaip matyti iš apibendrintų mokytojų atsakymų, pirmiausia mokytojai akcentuoja tuos būsimą mokytoją atliekamus darbus, kurie atitinka klasikinę ugdymo paradigmą (testų rengimas, klaidų taisymas,

1 lentelė

Mokytojų lituanistų lūkesčių analizė

Galimos būsimą mokytoją veiklos	Pageidaujami būsimą mokytoją darbai ⁴	Argumentai, kodėl būtent tokių veiklų ir darbų pageidaujama
1. Kokią mokomąją medžiagą galėtų (turėtų) parengti studentas?	Klausimynai, testai, diferencijuotos užduotys, IKT pateiktys, atmintinės, vaizdo medžiaga, vaizdo ir garso įrašų paieška, galvosūkių, kryžiažodžiai	Palengvinamas mokytoją darbas, studentai patikrina savo žinias ir patikrina mokinių žinias, siekiama sudominti mokinius
2. Kokias konkrečias užduotis per pamoką turėtų atlikti studentas?	Klaidų aiškinimas, pagalba silpniau besimokantiems, darbas su specialiųjų poreikių turinčiais mokiniais, grupinio darbo organizavimas, debatų, diskusijų organizavimas	Būtų pasiekiami geresnių rezultatų
3. Kokius konkrečius darbus studentas galėtų atlikti pamokų metu padėdamas mokytis?	Individuali pagalba aiškinant, kartojant, rašybos, skyrybos ir kt. pratybos, mokyti naudotis įvairiomis pagalbėmis priemonėmis	Darbas būtų efektyvesnis, studentai pratintųsi bendrauti su mokiniais
4. Kokia pagalba praverstų po pamokų išskirtinių lietuvių kalbos ir literatūros poreikių turintiems mokiniams?	Ištaisyti mokinių darbus, parengti individualias užduotis, padėti pasirėngti kontroliniams darbams, padėti atlikti namų darbus	Didėtų mokinių motyvacija, būtų siekiama geresnių rezultatų, vertinama kiekvieno mokinio pažanga
5. Kokia pagalba po pamokų praverstų lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų?	Namų darbų tikrinimas, kontrolinių diktantų taisymas, klaidų suvestinių rengimas, būdingiausių klaidų nustatymas, medžiagos būsimoms pamokoms suradimas bibliotekoje, internetiniuose ir kituose šaltiniuose	Kiltų studento dalykinė ir didaktinė kompetencijos
6. Kokia galima pagalba rengiant lituanistinius renginius?	Siūlyti idėjas, kurti scenarijus, repetuoti su mokiniais, vesti renginius, rengti užduotis konkursams, olimpiadoms	Studentai mokytųsi bendrauti ir bendradarbiauti su mokiniais
7. Kokių kitų veiklų pageidaujama iš studento?	Įvairių metodų sklaida, testų, užduočių parinkimas pagal mokinių gebėjimus, naujausių dalykinių ir metodinių žinių sklaida	Studentai mokytųsi, keltų savo kvalifikaciją, didėtų motyvacija

⁴ Darbai pateikiami pagal tai, kas dažniausiai buvo nurodyta.

namų darbų tikrinimas), ir metodus, kurie artimesni laisvojo ugdymo paradigmai (grupinis darbas, individuali pagalba, debatai, diskusijos). Mokytojų pateikiami argumentai susiję su mokytojo darbo palengvinimu ir studentų žinių ir gebėjimų tobulinimu, geresnių rezultatų siekimu, darbo efektyviniu. Mokytojų atsakymai rodo, kad laisvojo ugdymo paradigmos idėjos jiems svarbios tiek, kiek tai neprieštarauja klasikiniam ugdymo modeliui ir labiau tinka užklasinei veiklai. Taigi būsimų ir dirbančių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų požiūris į laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas skiriasi. Kokios tų skirtumų priežastys, šiame straipsnyje nenagrinėjama.

Išvados

1. Laisvojo ugdymo paradigma mokymą traktuoja kaip procesą, peraugantį į mokymąsi. Laisvojo ugdymo paradigma nekelia tikslo pateikti mokytojams labai konkrečių rekomendacijų, kaip mokyti, todėl didelę prasmę įgyja bendradarbiavimas, mokymasis mokyti, kritiškas vertinimas, kūrybinis mąstymas. Tai labai aktualu ir rengiant mokytojus lituanistus.

2. Išanalizavę studentų požiūrį į pedagoginės veiklos prielaidas, galėtume teigti, kad būsimi mokytojai lituanistai vis dėlto labiau linksta į laisvojo ugdymo paradigmą, nors jiems ne visada pavyksta atsisakyti stereotipinio požiūrio į mokytoją kaip besąlygišką autoritetą ir žinių šaltinį.

3. Būsimi mokytojai lituanistai prioritetą atiduoda mokytojui kūrėjui, pritaria mokytojo ir mokinio kolegiškiems santykiams ir pripažįsta, kad mokymas ir mokymasis yra susiję procesai, sudarantys galimybes tobulėti. Toks požiūris atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas.

4. Būsimų mokytojų lituanistų požiūris į profesinę veiklą ugdymo paradigmų aspektu vertintinas nevienareikšmiškai: iš esmės vertinimai atitinka laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas, tačiau ne mažiau svarbu formuojant požiūrį į profesinę veiklą turima socialinė patirtis ir amžiaus tarpsnio ypatumai.

5. Mokytojų apklausa atskleidė, kad laisvojo ugdymo paradigmos idėjos jiems svarbios tiek, kiek tai neprieštarauja klasikiniam ugdymo modeliui ir labiau tinka užklasinei veiklai. Taigi būsimų ir dirbančių lietuvių kalbos ir literatūros mokytojų požiūris į laisvojo ugdymo paradigmos nuostatas skiriasi.

Literatūra

1. Bitinas B. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.

2. Jackūnas Ž. *Lietuvos švietimo linkmės (1988–2005)*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006.
3. Lukšienė M. *Jungtys*. Vilnius: Alma littera, 2000.
4. Lukšienė M. Pedagogika ir kultūra. In: *Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993, p. 25–45.
5. Lukšienė M. Atsinaujinimo (kaitos) nuostata ir poreikis. In: *Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1993, p. 102–112.
6. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. *Šiuolaikinės dėdaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, 2006.
7. *Tautinė mokykla. I. Mokyklų tipų koncepcijų projektai*. Kaunas: Šviesa, 1989.

Summary

Vilija Saliėnė

THE LITHUANIAN LANGUAGE AND LITERATURE TEACHER: ANALYSIS OF STUDENT AND TEACHER EXPECTATIONS

Recently, there has been much talk about how the humanities and social sciences are losing their importance and are not necessary for the state. There is no doubt that under current globalisation conditions there are more opportunities for technological, physical and biomedical sciences to establish themselves in Europe and elsewhere than the humanities. However, one should not forget that the development of a humanitarian culture has been and will be one of the most important state objectives when it comes to education. When formulating the objectives of the education reform, one of the most important objectives was to make students realise that they are not only the users, but also the creators of their native culture and that they are responsible for the development and preservation of culture. Meilė Lukšienė, the main proponent of the education reform, emphasised cultural integrity and was against a mosaic culture, where a person who receives a lot of information is unable to cope with it and build the overall picture.

It is no coincidence that the National School Concept states that “the primary and essential condition for the development of human spiritual life is the native language. It is the major attribute of national and cultural identity and the expression

of the national culture". In her works, M. Lukšienė, one of the authors of the National School Concept, maintained that the object of education in the national school is "the person in the cultural context. It is impossible to educate a person in isolation, without regard to the needs of the specific nation and its culture".

When we educate a young person at general education schools, we build a foundation for the formation of his self-esteem and develop his respect for the nation, state, language, history and culture. One of the most important subjects with which to develop and educate this is the native language and literature. This subject shapes the values of a young person and confers humanism on the entire educational process. Humanisation of the educational content and particularly the native language have a significant effect on a person's development. Therefore the approach and attitudes of future native language teachers are certainly important.

The paradigm of liberal education is entering general education schools in Lithuania, so the change of the teacher training paradigm is extremely important. The current teacher training paradigm still focuses on the training of subject teachers. Teacher training, very much like all education, is more conservative than innovative.

Subject-oriented teacher training is still (or even) preferred by general education schools, so change in the higher education system is even slower. However, it is likely that Lithuanian language teachers could be the ones closer to the liberal education paradigm.

This article provides a survey of the approach of future teachers towards their professional activity, premises of pedagogical activities that they consider important and the expectations of current Lithuanian language teachers from students/future teachers.

The aim of this article is to analyse the approach of future Lithuanian language and literature teachers towards their professional activity and to discuss the teachers' pedagogical expectations within the context of the liberal education paradigm.

The following are the **objectives** of the research: 1) to discuss the most important premises of pedagogical activities which are important for future Lithuanian language and literature teachers; 2) to clarify essential aspects of the approach of future Lithuanian language and literature teachers towards their professional activity; and 3) to present the expectations of current Lithuanian language and literature teachers within the context of the liberal education paradigm.

The research **problem** of the article is whether students and working teachers prefer the provisions of the liberal education paradigm.

Research **methods**: analysis of research literature, analytical descriptive survey of students using a questionnaire, questionnaire data analysis, and teacher survey.

Keywords: liberal education paradigm, teachers of the Lithuanian language and literature, premises of pedagogical activity, approach to pedagogical activities.

*Lietuvos edukologijos universitetas
Iteikta 2013 m. gruodžio mėn.*